

Haastemiestyön digitalisaatio

Matias Aronen

OPINNÄYTETYÖ
Joulukuu 2023

Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeudellinen asiantuntijuus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeudellinen asiantuntijuus

Aronen Matias:
Haastemiestyön digitalisaatio

Opinnäytetyö 31 sivua, joista liitteitä 1 sivu
Joulukuu 2023

Yleisissä tuomioistuimissa käynnissä olevan digitalisaation tarkoituksena on tuoda koko syyttäjälaitos sähköisen lainkäytön vuosikymmenelle ja muuttaa työskentely lähes tulkoon täysin sähköiseksi. Isossa osassa tätä muutosta on Oikeusministeriön vireillä oleva aineistopankki- eli AIPA-hanke. Tässä opinnäytetyössä keskityn pitkälti siihen, miten haastemiestyötä tekevät ja siihen muuten osallistuvat virkamiehet, kuten kärjäsihteerit, ovat tämän sähköisen muutoksen kokeneet, sekä millaisia mielipiteitä, kehityskohteita ja uusia ideoita heillä on. Tutkimuksen pääasiallisena tavoitteena on kerätä tietoa, miten uusiin sähköisiin järjestelmiin suhtaudutaan, sekä millaisia parannusehdotuksia näitä järjestelmiä arjessaan käyttävillä ihmisillä on.

Opinnäytetyössä hyödynnettiin kyselytutkimusta, joka lähetettiin sähköpostitse 84 Pirkanmaan kansliahenkilöstöön kuuluvalle kärjäsihteerille ja 22 haastemiehelle. Kyselyyn vastauksia tuli 30 joista 21 olivat kärjäsihteereitä ja loput 9 haastemiehiä. Haastemiestyön ja syyttäjälaitoksen digitalisaatiota koskevissa kappaleissa teoriaosuuden tutkimusmenetelmä oli kirjallisuustutkimus.

Tutkimustuloksia tarkasteltaessa voi huomata, että haastemiestyön digitalisaatio on tuonut paljon positiivisia asioita tähän jo nyt haasteelliseen ja aikaa vievään työhön, mutta samaan hengenvetoon voidaan todeta, että on vielä paljon parannuksia, joita etenkin AIPA-järjestelmä vaatii. Joissakin tapauksissa on uudet digitaaliset työkalut koettu jopa työtä vaikeuttaviksi tekijöiksi. Tutkimuksessa on onnistuttu tuomaan esiin haastemiestyön sähköistymisen negatiivisia puolia ja sellaisia puutteita, joita voidaan jatkossa kehittää.

Asiasanat: digitalisaatio, sähköinen lainkäyttö, aineistopankkihanke, haastemies

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Business Administration
Option of Legal Expertise

Aronen Matias
The Digitalization of Process Serving

Bachelor's thesis 31 pages, appendices 1 page
December 2023

The ongoing digitalization in general courts aims to bring the entire prosecution system into the electronic legal era and transform the working process almost entirely into a digital format. A significant part of this transformation is the Ministry of Justice's ongoing data bank project, also known as the AIPA project. In this thesis, I focus largely on how officials involved in process-server work and other related roles, such as court clerks, have experienced this electronic change, as well as the opinions, areas for improvement, and new ideas they have. The main objective of the research is to gather information on how individuals react to the new electronic systems and what suggestions for improvement those who use these systems in their daily work have.

The thesis utilized a survey that was sent via email to 84 court clerks and 22 process-servers belonging to the Pirkanmaa district personnel. There were 30 responses, of which 21 were from court clerks and the remaining 9 from process-servers. The research methodology for the sections related to process-server work and the digitalization of the prosecution system in the theoretical part was literature review.

When examining the research results, it can be observed that the digitalization of process-server work has brought many positive aspects to this already challenging and time-consuming job. However, at the same time, it can be noted that there are still many improvements needed, especially for the AIPA system. In some cases, the new digital tools have even been perceived as complicating factors. The research successfully highlights the negative aspects of the digitalization of process-server work and identifies areas that can be developed in the future.

Keywords, Digitalization, electronic jurisdiction, material bank project, process server

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
1.1	Opinnäytetyön tausta	5
1.2	Toimeksiantajana Pirkanmaan käräjäoikeus	8
1.3	Opinnäytetyön aihe	9
1.4	Aikaisemmat tutkimukset	10
2	Tuomioistuinlaitosten digitalisaatio	11
2.1	Yleisesti digitalisaatiosta	11
2.2	Oikeusministeriön AIPA-hanke.....	13
3	Käsitteet.....	15
3.1	Haastemies	15
3.2	Todisteellinen tiedoksianto	16
3.3	Käräjäsihteeri	17
4	Haastemiestyön digitalisaatio	18
5	Tutkimus vastaajien kehityskohteet ja mielipiteet nykyisistä digitaalisista työkaluista.....	20
5.1	Vastaukset monivalintakysymyksiin	21
5.2	Vastaukset mielipidekysymyksiin	22
6	Yhteenveto ja johtopäätökset.....	27
	LÄHTEET.....	29
	LIITTEET	31

1 JOHDANTO

1.1 Opinnäytetyön tausta

Digitalisaatio tulee olemaan merkittävä asia työelämässä lähivuosien aikana ja näin ollen myös tuomioistuinlaitoksen osalta on jo 2017 aloitettu merkittävät uudistukset sähköistymiseen, isoimpana Oikeusministeriön aineistopankki-hanke (AIPA). Tarkoituksena on luopua vihdoin fyysisistä papereista ja siirtyä kokonaan sähköiseen muotoon uusien tietojärjestelmin avulla. Digitalisaatiota on aiheena käsitelty aikaisemminkin opinnäytetöissä, mutta niissä on keskitytty laajempiin kokonaisuuksiin koko tuomioistuinlaitosta silmällä pitäen.

Pirkanmaan kärjäoikeudessa on jo laajasti siirrytty sähköiseen lainkäyttöön, sillä ensimmäiset isot kokeilut alkoivat vuonna 2017 AIPA-järjestelmän myötä. Kärjäoikeudessa on jo omaksuttu uudet sähköiset toimintatavat etenkin konkurssi-menettelyssä ja velkajärjestelyasioissa, joihin siirryttiin alkuvuodesta 2017.¹ Tiedoksiantotyön sähköistyminen onkin nyt uusimpana uudistuksena edessä kärjäoikeudessa, sillä osa summaarisista asioista on siirtynyt AIPA-järjestelmään mutta tarkoituksena olisi siirtää myös Sakari järjestelmän rikosasioiden käsittely sinne alkuvuodesta 2024. Digitalisaatiota on siis tutkittu aikaisemmin, mutta ei haastemiestyön näkökulmasta. Suorittaessani oikeustradenomin syventävää työharjoittelua haastemiehenä Pirkanmaan kärjäoikeudessa koin, että asian tutkiminen ja mielipiteiden kerääminen olemassa olevista sähköisistä järjestelmistä olisi hyvin ajankohtaista. Koen käytännön kokemusten keräämisen tärkeäksi, jotta on mahdollista havaintojen perusteella päästä kehittämään myös haastemiesten ja kärjäsihteerien osalta AIPA-tietojärjestelmää.

Opinnäytetyö pyrkii selvittämään millaisia kokemuksia Pirkanmaan kärjäoikeuden haastemiehillä ja kärjäsihteereillä on sähköisten järjestelmien käyttöönotossa verrattuna paperiseen toimintatapaan. Tiedoksiantotyön sähköistymisen kehittymistä ajatellen opinnäytteeni pyrkii tuomaan esille positiivisten vaikutusten

¹ Oikeusministeriö 15/31/2010, asettamispäätös

ohella myös nykyisten järjestelmien puutteet, heikkoudet ja mahdolliset parannusehdotukset. Tutkimukseni tavoitteena on löytää kehityskohteita jo olemassa oleviin haastemiesten sähköisiin järjestelmiin ja siinä samassa edesauttaa oikeusministeriön AIPA-hanketta kärjäsihteerien ja haastemiehiltä kerätyn datan avulla.

Opinnäytteeni tarkoituksena on kerätä mielipiteitä ja kokemuksia tiedoksiantotyössä mukana olevilta toimijoilta, kuten haastemiehiltä ja kärjäsihteereiltä. Sähköpostitse lähetettävän kyselyn avulla pyrin saamaan mahdollisimman laajasti mielipiteitä Pirkanmaan kärjäoikeuden haastemiehiltä, kärjäsihteereiltä ja muilta tiedoksiantotyöhön osallistuvilta kansliahenkilöstöltä. Tutkimustulosten avulla pyrin kuvaamaan yleistä suhtautumista tiedoksiantotyön sähköistymiseen ja tuomaan esille kehityskohteita. Kysely kohdistuu vain Pirkanmaan kärjäoikeuden työntekijöihin, joten se ei anna täyttä kuvaa koko tuomioistuinlaitoksen mielipiteistä liittyen AIPA-hankkeeseen ja haastemiestyön sähköisiin järjestelmiin.

Työni empiirinen osuus suoritettiin tapaustutkimuksena laadullisella tutkimusotteella. Sekä työssä käytettiin myös määrällistä tutkimusta kerätessä dataa työntekijöiden työmäärästä ja laadusta. Tietojen keräämiseen käytin sähköpostitse lähettämäni sähköistä kyselytutkimusta. Tästä empiirisestä tutkimuksesta ja sen yksityiskohdasta kerrotaan myöhemmissä luvuissa lisää. Työn teoreettisena viitekehystenä on haastemieslaki ja oikeudenkäymiskaari, sekä näiden lakien valmisteluasiakirjat. Lisäksi käytetään myös muita lakeja, kirjallisuutta, sekä oikeusministeriön (etenkin AIPA) ja valtionvarainministeriön internetsivuja ja muuta sähköistä materiaalia. Pirkanmaan kärjäoikeuden käytäntöjä ja myös kirjoittajan omaa kokemusta tiedoksiantotyöstä käytetään hyväksi teoriaosuudessa.

Opinnäytetyö jakaantuu kuuteen pääluukuun. Johdantoluvussa avataan opinnäytetyön taustaa, tavoitetta ja tarkoitusta, sekä esitellään työn toimeksiantaja toimiva Pirkanmaan kärjäoikeutta. Toisessa luvussa avataan tarkemmin mitä tuomioistuinlaitosten digitalisaatio yleisesti tarkoittaa, sekä avataan oikeusministeriön AIPA-hanketta, sen tavoitteita ja aikataulua.

Luvussa kolme avataan opinnäytetyössä esiintyvät käsitteet ja lyhenteet tarkemmin, jotta tuomioistuinlaitokseen tutustumattomatkin ymmärtävät lukemaansa.

Avataan mitä haastemies tekee, sekä mitä on todisteellinen tiedoksianto, jne. Näin lukijalle muodostuu kokonais käsitys siitä, mitä tiedoksiantotyö on. Luvussa neljä käydään läpi, millaisia digitaalisia järjestelmiä haastemiestyössä on jo käytössä, sekä millaisia uudistuksia lähitulevaisuuteen kuuluu, kuten esimerkiksi AIPA-järjestelmän laajeneminen myös rikosasioihin. Toiseksi viimeisessä eli viidennessä luvussa esitellään tutkimusvastaajien mielipiteet ja kehityskohteet nykyisistä digitaalisista järjestelmistä. Samalla esittelen myös tutkimustehtävän, miten siihen on saatu vastauksia ja millä toteutuksella ja menetelmillä. Lopussa pohditaan myös hieman tutkimuksen luotettavuutta ja kuinka suureksi vastausprosentti jäi kysyessäni kaikilta Pirkanmaan käräjäoikeuden haastemieheltä ja käräjäsihteeriltä vastauksia kyselyyni. Viimeisessä pääluvussa (6) tehdään yhteenveto ja johtopäätökset opinnäytetyöstä, sekä pohditaan itse opinnäytetyöprosessia ja miten saavutin asettamani tavoitteet.

1.2 Toimeksiantajana Pirkanmaan kärjäoikeus

Tämän opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Pirkanmaan kärjäoikeus. Suoritin oikeustradenomin opintoihin kuuluvan syventävän työharjoittelun kesällä 2023 kärjäoikeudessa haastemiehenä, tänä aikana idea opinnäytetyölle myös syntyi. Opinnäytetyön toteuttamista edesauttoi omakohtaiset kokemukset ja kiinnostus tiedoksiantotyötä kohtaan. Kaikki haastemiehen käytössä olleet digitaaliset työkalut tulivat tämän harjoittelun aikana tutuiksi, mukaan lukien AIPA-järjestelmä, joka edesauttaa työn tekemistä.

Pirkanmaan kärjäoikeudessa käsitellään riita-, rikos- ja hakemusasioita, ja se edustaa alinta oikeusastetta. Kärjäoikeus kuuluu yhdessä hovioikeuden ja korkeimman oikeuden kanssa yleisiin tuomioistuimiin. Se sijaitsee Pirkanmaan maakunnassa, toimialueeseen kuuluu 23 kuntaa ja sen istuntopaikka sijaitsee Tampereella. Tuomiopiirin väestömäärä oli lähes 533 000 vuoden 2022 lopussa. Kärjäoikeudessa työskentelee 165 työntekijää, joista tuomareita 43. Viraston päällikkönä toimii laamanni Antero Nuotto.²

Pirkanmaan kärjäoikeus on maan toiseksi suurin kärjäoikeus tuomiopiiriin kuuluvan väestömäärän perusteella. Kärjäoikeuden organisaatioon kuuluu neljä lainkäyttöosastoa. Kaksi rikosasioihin keskittyvää ja kaksi siviiliasioita käsittelevää. Tämän lisäksi on vielä hallinto-osasto, johon kuuluvat asiakaspalvelu, kirjallismoyksikkö, sekä tiedoksiantoyksikkö (haastemiehet).³

² Oikeuslaitos 2023a

³ Oikeuslaitos 2023b

1.3 Opinnäytetyön aihe

Olen rajannut tutkimuksen koskemaan vain haastemiestyön digitalisaatioon liittyviin kysymyksiin, sillä aiheesta on aikaisemmin tehty hyvin laajoja tutkimuksia muiden osa-alueiden kohdalla. Haastemiestyötä koskevassa osuudessa avataan vain pintapuolisesti millaista työtä haastemiehet tekevät ja mitä on todisteellinen tiedoksianto. Työssä avataan myös jonkin verran julkishallinnon muita digitaalisia uudistuksia, etenkin AIPA-hanketta. Opinnäytetyön pääpaino on kärjäsihteereille ja haastemiehille lähetettyjen kyselylomakkeiden analyysi, yleisten mielipiteiden kerääminen digitalisaatiosta sekä kehityskohteiden kerääminen.

Tiedoksiantotyön sähköistymisen vaikutuksia kerätään edellä mainitun kyselytutkimuksen avulla suoraan heiltä, jotka jokapäiväisessä työssään Pirkanmaan kärjäoikeudessa näitä asioita käsittelevät. Tutkimukseen haluttiin näkemyksiä heiltä, joilla eniten on käytännön kokemusta haastemiestyöstä sekä sähköistymisen vaikutuksista siihen. Pääpainona halu kerätä konkreettisia kehityskohteita näihin järjestelmiin, joiden avulla haastemiesten ja kärjäsihteerien työn laatua voisi parantaa.

Tässä tutkimuksessa ei haastateltu muita tahoja kuin Pirkanmaan kärjäoikeudessa työskenteleviä kärjäsihteereitä ja haastemiehiä, joten kokemukset ja mielipiteet valtakunnallisesti voivat vaihdella.

1.4 Aikaisemmat tutkimukset

Sähköiseen lainkäyttöön ja AIPA-hankkeeseen liittyviä tutkimuksia, opinnäytteitä ja graduja on tehty useita viimeisen 10 vuoden aikana. Saana Suomela on 2017 tehnyt opinnäytetyön sähköisten istuntokäsittelyiden kokeiluista kärjäoikeuksissa. Suomela käsittelee laajasti AIPA-hanketta sähköisten istuntokäsittelyiden kokeilun näkökulmasta. Tutkimuksessa haastatellaan henkilöitä, jotka ovat tehneet sähköisiä istuntokäsittelyitä. Pääasiallisena tutkimustuloksena koettiin sähköistymisen haasteiksi sen oppiminen ja harjoittelu. Katja Niemelä taas on tehnyt opinnäytetyön 2017 sähköisen lainkäytön vaikutuksista konkurssimenettelyyn Pirkanmaan kärjäoikeudessa. Tässäkin tutkimuksessa käsitellään AIPA-hanketta, sekä sen vaikutuksia virkamiehille ja sidosryhmille liittyen konkurssimenettelyn sähköistymiseen. Tutkimustulosten perusteella sähköinen lainkäyttö on tuonut positiivisia asioita konkurssimenettelyn arkeen. Asioiden käsittely on nopeutunut jonkin verran ja työntekijöiden työtaakka on pienentynyt. Syksyllä 2015 Marjut Vanhanen on tehnyt opinnäytetyön sähköisen asioinnin vaikutuksista summaaristen asioiden käsittelyyn Ylivieska-Raahen kärjäoikeudessa. Tutkimusten tavoitteena oli selvittää sähköisen asioinnin vaikutuksia summaaristen asioiden käsittelyyn. Työssä haastateltiin kolmea kärjäsihteeriä, sekä yhtä kärjätuomaria. Päätulokseksi tästä opinnäytetyöstä voidaan päätellä, että sähköinen asiointi on nopeuttanut velkomusasioiden käsittelyaikoja ja helpottanut käsittelyä. Sähköisen arkistoinnin ja mahdollisen sähköisen tiedoksiannon käyttöönotolla tulevaisuudessa uskotaan olevan merkittäviä vaikutuksia käsittelyaikoihin sekä työtehtävien keventymiseen.

Yhteenvetona edellä mainituista tutkimuksista voidaan sanoa, että ne kaikki antavat positiivisen kuvan sähköisen lainkäytön vaikutuksista eri kärjäoikeuksien toimintaan. Nopeutunut käsittelyaika ja työtehtävien keventyminen ovat keskeisiä positiivisia tuloksia. Kun taas oppiminen ja harjoittelu näyttävät olevan keskeisimpiä haasteita, mutta selkeästi sähköisen lainkäytön edut ovat konkreettisia.

2 Tuomioistuinlaitosten digitalisaatio

2.1 Yleisesti digitalisaatiosta

Suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuu tällä hetkellä suuria rakenteellisia muutoksia. Teknologian kehitys etenee erittäin nopeasti, erityisesti tietotekniikan alalla. Nämä muutokset näkyvät etenkin tavassamme tehdä töitä ja siinä, miten olemme vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Koronavuosien aikana sähköistyminen työpaikoilla nopeutui entisestään. Työnantajilla oli kova paine saada ihmiset jatkamaan tavanomaista työntekoaan vaikkakin sitten etätöinä. Viimeistään tässä kohtaa monissa paikoissa siirryttiin hybridimallin työskentelyyn, joka mahdollistaa työn tekemisen riippumatta oletko itse toimistolla tai vaikka kotona.⁴

Digitalisaatio on keskeinen käsite tässä muutoksessa. Se tarkoittaa yhteiskunnan siirtymistä kohti entistä enemmän automatisoituja työtehtäviä, palveluita ja tuotantoa. Tässäkään tapauksessa tuomioistuinlaitos ei ole poikkeus, ja oikeusministeriön AIPA-hanke on viimeisten vuosien aikana ottanut uusia harppauksia kehittyäkseen ja helpottaakseen tätä sähköistä lainkäyttöä. AIPA-järjestelmän avulla on määrä saada suuri määrä tietoa helposti kaikkien sitä tarvitsevien virkamiehien saataville. Tämä muutos tekee perinteisistä tiettyyn paikkaan sidotuista työtehtävistä menneisyyttä.⁵

Teknologiset harppaukset luovat uusia julkisen puolen toimintoja ja innovatiivisia organisoitumisen tapoja, koska viestintä ja tiedontuotanto ovat nyt nopeampia ja kustannustehokkaampia. Digitalisaatiolle ei ole tarkkaa määritelmää, mutta sitä voidaan pitää kokonaisvaltaisena prosessina, jossa sähköistetään ja kehitetään erilaisia toimintatapoja, mukaan lukien uusien teknologioiden käyttöönotto.⁶

⁴ Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:2

⁵ Parviainen, Kääriäinen, Honkatukia & Federley 2017

⁶ Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2016:5

Suomalainen yhteiskunta on aina rakentunut ja kehittynyt uusien innovaatioiden aallonharjalla, joten on myös loogista, että suomalaisten digiosaaminen on maailmanlaajuisesti huipputasolla.⁷ Tämän vuoksi työntekijöiden on helppo omaksua digitalisaatio, joka tulee avaamaan ovia entistä parempien ja korkealaatuisempien palveluiden kehittämiseksi. Vaikka edellytykset digitalisaation menestykselle Suomessa ovat hyvät, pitää elinkeinoelämän keskusliiton julkaisussa Junger suurimpana hidasteena ihmisten, yritysten ja hallinnon asenteita, sekä vakiintuneita toimintatapoja. Digitaalisen murroksen todellinen hyöty saavutetaan vasta, kun yhteiskunnan nykyiset prosessit kyseenalaistetaan ja uudelleen muotoillaan tehokkaammiksi ja joustavammiksi kokonaisuuksiksi.⁸ Oikeusministeriön AIPA-hanke, jota tässäkin opinnäytetyössä käsitellään, pyrkii juuri näihin tavoitteisiin. Luomaan täysin uudenlaisia toimintamalleja ja tietojärjestelmiä, jotka vastaavat digitalisaation tuomiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin.

Sosiaali- ja terveysministeriö on 2023 julkaissut digitalisoitumisen tiekartan, jonka pääpointtina on digitalisaation käyttö työllistymisen ja osallistumisen tukena. ”Tiekartan keskeisenä argumenttina on, että digitalisoimalla palveluja ja kehittämällä toimijoiden välistä tiedonkulkua voidaan tehostaa työkyvyn ongelmien tunnistamista, edistää toimijoiden yhteistyötä vaikuttavien palveluketjujen toteuttamiseksi sekä mahdollistaa palvelu- ja etuusjärjestelmien tietoon perustuva johtaminen.” (SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN JULKAISUJA 2023:2, 7) Tiekartassa mainitaan myös, että tavoitteena olisi rakentaa kaikkien virkamiesten yhtenäinen tietopohja, joka mahdollistaisi digitalisaation kehittymisen entisestään.⁹ Tämän rinnalle olisi kehitettävä lisäksi lainsäädäntöä henkilötietojen tarkoituksenmukaisen käsittelyn mahdollistamiseksi. Tulevaisuudessa mahdollisesti myös todisteellinen tiedoksianto voisi tapahtua täysin digitaalisesti esimerkiksi vahvan tunnistautumisen myötä. Tämä taas parantaisi kansalaisten oikeusturvaa ja nopeuttaisi tuomioistuinlaitosten toimintaa ja vähentäisi työtaakkaa kaikilta osapuolilta poliisista käräjätuomareihin saakka. On varmaa, että digitalisaatio tulee mullistamaan yhteiskuntaa yhtä merkittävästi kuin moni historiankirjoihin jäänyt suuri muutos.

⁷ Valtiovarainministeriö. N.d.b.

⁸ Jungner 2015,

⁹ SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN JULKAISUJA 2023:2

2.2 Oikeusministeriön AIPA-hanke

Oikeusministeriön aineistopankki (AIPA) -hankkeen tarkoituksena on modernisoida yleisten tuomioistuinten ja syyttäjälaitoksen toimintaa ottamalla käyttöön sähköinen työskentelytapa lainkäytössä. Samalla luodaan tarvittava tietojärjestelmä tukemaan tätä uutta sähköistä toimintamallia. Uudet työskentelytavat ja siihen liittyvä tietojärjestelmä otetaan käyttöön vaiheittain. Käyttöönotto aloitettiin vuonna 2017 Syyttäjälaitoksessa sakon ja rikesakon määräämisen liittyvissä asioissa ja 2018 keväällä se laajeni pakkokeinoasioiden toimintoihin.¹⁰ Tätä seurasi hakemusasioiden käyttöönotto syksyllä 2020 ja laajojen riita-asioiden, sekä turvaamistoimiasioiden käyttöönotto keväällä 2021.¹¹ Vuoden 2024 alussa olisi tarkoituksena vaiheittain ottaa käyttöön myös rikosasioiden kokonaisuus. AIPA:n tavoitteena on täten soveltaa samankaltaisia toimintatapoja kaikessa sähköisessä asioiden käsittelyssä yleisissä tuomioistuimissa. Tämän tarkoituksena on vähentää asiakkaiden, asiamiesten ja tuomioistuinten päällekkäistä työtä erityisesti sähköisten asiakirjojen toimittamisessa ja niiden nimeämisessä.

Tällä hetkellä oikeuslaitoksen eri osilla on käytössään useita erillisiä sovelluksia, jotka eivät ole yhteen liitettyjä järjestelmiä. Syyttäjien rikosasioita käräjäoikeuksissa käsitellään Sakari nimisessä järjestelmässä, kun taas siviiliasioita käsitellään Tuomas nimisessä järjestelmässä. Molempia näitä sovelluksia ohjaa sisään integroitu Lotus Notes -järjestelmä, jolla voidaan tuottaa asiakirjoja, kuten päätöksiä muihin asiakirjoihin. Tämän lisäksi poliisilla on oma Patja-asiankäsittelyjärjestelmä, joka on yhteydessä Sakariin. Hovioikeuksissa ja korkeimmassa oikeudessa käytetään myös Lotus Notes -järjestelmää, jossa on mukana Open Office -sovellus tuomioiden laatimista varten.¹² Kuten tästä huomataan, on erilaisia sovelluksia ja järjestelmiä hyvin paljon, joka aiheuttaa tietysti omanlaista sekaannusta ja vaikeuttaa arjen työtä ihan työn alusta alkaen. AIPA-hankkeen tavoitteena onkin siis korvata nämä erilliset ja jo monta kymmentä vuotta käytetyt sovellukset ja sisällyttää kaikki oikeuslaitoksen tekijät yhteen yhteiseen tietojärjestelmäkokonaisuuteen.

¹⁰ Oikeuslaitos 2020

¹¹ Oikeusministeriö 15/31/2010

¹² Oikeusministeriö 15/31/2010

Alusta alkaen on ollut strateginen linjaus, että koko AIPA-hanke olisi mahdollisimman käyttäjälähtöinen järjestelmä. Käyttäjälähtöisyys näkyy hankkeessa monin eri tavoin. Ensinnäkin hanketoimiston henkilöstö koostuu yleisten tuomioistuinten ja syyttäjälaitoksen omasta henkilökunnasta, jotka ovat virkavapaalla omista virastoistaan. Tämä varmistaa sen, että hankkeen suunnittelu ja toteutus perustuvat käyttäjien tarpeisiin ja kokemuksiin oikeuslaitoksen toiminnasta. Lisäksi hankkeen tavoitteet levitetään käytännön tasolla virastoihin noin 250 henkilön muutosjohtamisverkoston kautta. Tämä verkosto koostuu yleisten tuomioistuinten ja syyttäjälaitoksen henkilökunnasta, jotka toimivat AIPA-järjestelmän virastokouluttajina ja alueellisten avainvaikuttajatiimien jäseninä.¹³

AIPA-hankkeella on neljä strategista tavoitetta, jotka voidaan jakaa sisäisiin ja ulkoisiin. Sisäiset tavoitteet liittyvät tehokkuuteen ja aikaansaannoskykyyn, mikä heijastaa hankkeen pyrkimystä tehostaa oikeuslaitoksen toimintaa ja resurssien käyttöä. Ulkoiset tavoitteet puolestaan liittyvät vaikuttavuuteen ja palvelukykyyn, mikä tarkoittaa hankkeen pyrkimystä parantaa oikeuslaitoksen kykyä palvella yleisöä ja asiakkaita entistä paremmin. Kaiken kaikkiaan AIPA-hanke vastaa moniin oikeuslaitokseen kohdistuviin haasteisiin, kuten resurssipaineisiin, ja pyrkii samalla parantamaan oikeuslaitoksen tehokkuutta ja palvelukykyä.¹⁴

¹³ Syyttäjälaitos a

¹⁴ Cygnel 2016

3 Käsitteet

3.1 Haastemies

Kaksi tärkeää lakia, jotka ohjaavat ja määrittelevät haastemiehen virkaa ovat Haastemieslaki (HaastemiesL 27.6.1986/505) sekä Oikeudenkäymiskaaren (OK 1.1.1734/4) 11 luku (11.7.1997/690). Haastemieslaki perustelee mitä haastemies tekee ja millaisia velvollisuuksia ja oikeuksia hänen virkaansa kuuluu. Oikeudenkäymiskaaren 11 luku taas määrittelee erilaiset tiedoksiantotavat.

Käräjäoikeuden haastemies on siis viranomainen, jonka pääasiallisena tehtävänä on toimittaa virallisia asiakirjoja ja ilmoituksia oikeudenkäyntiin osallistuville henkilöille. Haastemies toimittaa oikeudenkäyntiin liittyvät viralliset kutsut, eli haasteet kanteet ja muut asiakirjat, jotta oikeudenkäynti voidaan aloittaa ja kaikki asianosaiset saavat tiedon siitä. Haastemiehet voivat toimittaa myös muita virallisia asiakirjoja, kuten tuomioistuinpäätöksiä, määräyksiä ja muita ilmoituksia esimerkiksi vuokrasopimusten purkamisia tai hallinto-oikeuden päätöksiä. Joissain tapauksissa haastemiehen työhön voi kuulua myös erilaisten todistusten toimitaminen kuten kuolinpesän testamentit jne. Haastemiehet toimivat myös käräjäpäivystäjinä, jolloin virasto aikoihin voi haasteensa hakea myös oman käräjäoikeuden päivystyksestä.¹⁵

Haastemies on siis erittäin tärkeä henkilö oikeudenkäynnin prosessissa, ja hänen tehtävänsä varmistavat, että oikeudenkäynti sujuu oikeudenmukaisesti ja asianmukaisesti, ja että kaikki asianosaiset saavat tarvittavat tiedot ja mahdollisuuden osallistua oikeudenkäyntiin.

¹⁵ Haastemieslaki

3.2 Todisteellinen tiedoksianto

Tieto oikeudenkäynnin prosessiin osallistumisesta välitetään tiedoksiintona, mikä käsittää haasteen, kutsun tai kehotuksen välittämisen asianomaiselle yksilölle. Nämä asiakirjat sisältävät usein käskyn osallistua oikeudenkäynnin johonkin vaiheeseen, kuten ilmestyä henkilökohtaisesti tuomioistuimeen kuultavaksi tai vastaamaan kirjallisiin syytteisiin haastehakemuksessa. Koska näillä oikeudenkäyntiin liittyvillä käskyillä on usein seurauksia, kuten oikeudenkäynnin käsittelyn tapahtuminen ilman asianomaisen vastausta tai paikalla oloa, on erityisen tärkeää, että tiedoksianto suoritetaan asianmukaisesti ja huolellisesti. Rikosasioissa on myös mahdollista, että oikeudenkäyntiin saapumatta tuleminen voi aiheuttaa vastaajalle tai todistajalle sakkorangaistuksen.¹⁶ Tämän vuoksi tiedoksiintotilanteessa on välttämätöntä selventää vastaanottajalle tiedoksiintoon liittyvät yksityiskohdat ja mahdolliset seuraamukset. Yksinkertainen asiakirjojen luovutus ei täytä asianmukaista tiedoksiintomenettelyä. Tiedoksianto on tärkeä oikeusturvan kannalta, joten sen on tapahduttava voimassa olevien lakien ja säädösten mukaisesti.

Tulevaisuudessa digitalisaation hyödyntäminen todisteellisessa tiedoksiannossa esimerkiksi vahvan tunnistautumisen käyttöönotto maanlaajuisesti voisi olla seuraava askel parantaa kansalaisten oikeusturvaa ja nopeuttaa tuomioistuinlaitosten toimintaa ja vähentää haastemiesten työtaakkaa. Oikeudenkäyntiasiakirjoja voitaisiin toimittaa sähköisesti asianosaisille turvallisen ja salatun verkkopalvelun kautta. Asianosaiset voisivat tunnistautua vahvasti esimerkiksi sähköisen henkilökortin, mobiilivarmenteen tai vahvan sähköisen tunnistautumisen avulla. Asianosaiset voisivat käyttää myös sähköisiä allekirjoituksia vahvistaakseen vastaanottaneensa asiakirjat ja ymmärtäneensä niiden sisällön. Tämä voisi korvata perinteiset paperille tehtävät allekirjoitukset.

Vahva tunnistautuminen ja digitaaliset turvallisuusratkaisut voivat parantaa tiedoksiannon turvallisuutta, vähentää väärinkäytöksiä ja lisätä tehokkuutta. Ne voivat myös auttaa vähentämään asiakirjojen katoamisen ja väärentämisen riskiä.

¹⁶ Oikeudenkäymiskaari

On kuitenkin tärkeää huolehtia siitä, että tietosuojan ja tietoturvaan liittyvät asiat ovat asianmukaisesti hallinnassa, kun digitaalista tiedoksiantoa käytetään. Tällaiset kehityskohteet ovat kuitenkin vielä tulevaisuudessa ja tässä opinnäytetyössä keskitytään, jo käytössä oleviin digitaalisiin järjestelmiin kuten AIPA:n ja sen kehityskohteisiin.

3.3 Kärjäsihteeri

Kärjäsihteerin työhön kuuluu monia erilaisia työtehtäviä, ja ne voivat vaihdella eri osastojen kuten summaaristen, hallinto ja rikosasioiden puolella. Yleisesti ottaen kärjäsihteerin tehtävät liittyvät kärjäoikeuden toimintaan ja tuomioistuin-käsittelyihin. Kärjäsihteeri valmistelee erilaisia asiakirjoja, kuten kanteita, vastauksia ja muita oikeudellisia dokumentteja, jotka liittyvät sekä rikos- että siviiliasioihin.¹⁷ Tämä voi sisältää asiakirjojen kirjoittamisen, oikoluvun ja niiden arkistoinnin. Kärjäsihteerit myös valmistelevat ja seuraavat tiedoksiantoasiakirjoja, jotka ovat erittäin tärkeitä tässä prosessissa. He myös osallistuvat istuntokäsittelyiden arjen valmisteluihin. Kärjäsihteerit toimivat myös istuntojen sihteereinä ja kirjaavat istunnon kulun ja pitävät pöytäkirjaa käsiteltävistä asioista. Siviiliasioissa sihteerit voivat laatia tuomiopohjia, joista tuomari laatii virallisen päätöksen. Arkistointi kuuluu myös oleellisesti työhön sillä sihteerit vastaavat asiakirjojen asianmukaisesta arkistoinnista ja säilyttämisestä. He toimivat myös mahdollisuksiensa mukaan yhteyshenkilöinä asianosaisille, asianajajille ja yleisölle, vastaten kysymyksiin ja tarjoten tietoa oikeusprosessista. Kärjäsihteerit siis toimivat tiiviissä yhteistyössä tuomarien, asianajajien, haastemiesten ja muiden oikeudellisten ammattilaisten kanssa varmistaakseen sujuvan oikeusprosessin kulun.¹⁸

Kärjäsihteerin työnkuva voi vaihdella eri oikeuslaitosten ja maantieteellisten alueiden välillä. Työ on yleensä hyvin vaativaa ja edellyttää tarkkuutta, oikeudellista osaamista sekä kykyä hallita monia tehtäviä samanaikaisesti. Kärjäsihteerin työ on merkityksellistä oikeusjärjestelmän toiminnan kannalta, sillä he osallistuvat oikeudenkäyntien sujuvaan kulkuun ja asiakirjojen oikeaan käsittelyyn.

¹⁷ Oikeuslaitos 2022

¹⁸ Kantola Tiina

4 Haastemiestyön digitalisaatio

Haastemiestyö on vielä nykyäänkin pitkälti fyysisten paperien kanssa toimimista. Haasteet ja tiedoksiannot tulostetaan ja toimitetaan ensisijaisesti postitse tai toimitetaan asianomaiselle suoraan käteen. Tästä huolimatta haastemiesten jokapäiväiseen työhön kuuluu paljon digitaalisia työkaluja etenkin tiedoksi annettujen asioiden kirjaamisen liittyviä sovelluksia. Tuomas-järjestelmään kirjataan riita-asiat ja Sakari-järjestelmään rikosasiat ja osa esimerkiksi pakkokeinoasioista kirjataan AIPA-järjestelmään. Kuten tästä huomaa ei päällekkäiset ja erilliset järjestelmät ainakaan selkeytä ja nopeuta työntekoa, tästä syystä Oikeusministeriön tavoitteena onkin saada kaikki tuomioistuinlaitoksen toiminnot kuten haastemiesten tiedoksiannot yhden sovelluksen eli AIPA-järjestelmän alle.

Syyttäjälaitos aloitti AIPA-tietojärjestelmän käyttöönoton vuoden 2017 alussa, ja tämä prosessi liittyi sakon ja rikesakon määräämiseen liittyvään lainsäädäntöön perustuviin AIPA-toiminnallisuuksiin. Tuomioistuimissa AIPA-järjestelmän käyttö alkoi keväällä 2018, kun kärjäoikeuksissa otettiin käyttöön sen salaisten pakkokeinoasioiden toiminnot. Tämän jälkeen seuraava vaihe oli hakemusasioiden ottaminen käyttöön syksyllä 2020. Viimeisin vaihe käsitti laajojen riita-asioiden sekä turvaamistoimiasioiden käyttöönoton keväällä 2021.¹⁹ Rikosasioiden käsittelyn siirtyminen AIPAA:n on vielä edessä. Vaikka tuomioistuinlaitos onkin asteittain siirtynyt muista järjestelmistä yhden järjestelmän alle joutuvat haastemiehet ja kärjäsihteerit kirjaamaan yhä suurimman osan myös Sakari ja Tuomas järjestelmään AIPA-järjestelmän lisäksi.

Tuomioistuinlaitosten sähköisistä menettelyistä huolimatta haastemiestyössä käytetään fyysistä paperia jokapäiväisessä työssä. Kärjäsihteerit kirjaavat tiedoksi annettavat asiakirjat ja lausumapyynnöt liitteineen suoraan sähköiseen haastemieskortistoon, josta tiedoksiantotehtävät jaetaan tiimeittäin aluetta hoitavalle haastemiehelle. Toimeksiannon saanut haastemies joutuu yhä itse toimimaan paperien kanssa paljon tulostaessa näitä, johon myös kuluu paljon aikaa.²⁰ Sähköistymisen ollessa nykypäivää lähes kaikkialla, alkavat henkilökohtaisesti

¹⁹ Tuomioistuinvirasto 2023

²⁰ Advokaatti 5/2022

annettavat tiedoksiannot olemaan todella työläs ja hidas tiedotustapa. Lähitulevaisuudessa tiedoksiantojen muuttuminen täysin sähköiseksi koettiin haastemiesten keskuudessa melko mahdottomana.

Tulevaisuudessa todennäköisesti haastemiestyökin tulee mullistumaan lakien ja asetusten uudistuessa. Suomessa on havaittavissa selkeä suuntaus, jossa käräjäoikeuksien määrä vähenee. Kun tarkastelee toimintamalleja voi huomata, että perinteinen henkilökohtainen tiedoksianto on vanhentunut toimintapa. Nykypäivän ihmiset ja organisaatiot odottavat tiedon kulkevan mahdollisimman helposti ja nopeasti. Tällä hetkellä Suomessa toimii enää 20 käräjäoikeutta, jonka alaisina monen muun virkamiehen ohella haastemiehet työskentelevät.²¹ Käräjäoikeuksien alueiden laajentuminen on tietenkin lisännyt myös haastemiesten työmäärää, jota digitalisaatio toivon mukaan helpottaa. Tiedoksiantojen toimittaminen on vuosien saatossa kehittynyt koko ajan nopeammaksi ja edullisemmaksi ja uskon, että tulevaisuudessa siirrytään kokonaan sähköiseen tiedoksiantoon.

²¹ Hyytiäinen Tuulia

5 Tutkimus vastaajien kehityskohteet ja mielipiteet nykyisistä digitaalisista työkaluista

Työni empiirinen osuus suoritettiin kyselytutkimuksena, jossa hyödynnettiin laadullisia ja määrällisiä kysymyksiä. Tietojen keräämiseen käytin sähköpostitse lähettämäni sähköistä kyselytutkimusta. Lähetin sähköpostitse kyselyn kaikille Pirkanmaan käräjäoikeuden virassa oleville käräjäsihteereille ja haastemiehille. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on hankkia tarvittava tieto ilman tilastollisia menetelmiä. Tämä tutkimusmenetelmä perustuu sanoihin ja lauseisiin, ja sen pääasiallinen tarkoitus on kuvailla, ymmärtää ja tulkita tutkittavaa ilmiötä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään syventymään ilmiön monimutkaisuuteen ja kontekstiin, eikä se keskity numeerisiin määrällisiin mittareihin, kuten tilastollinen tutkimus tekee. Sen sijaan se pyrkii antamaan äänen tutkittaville ilmiöille ja ymmärtämään niitä niiden omassa kontekstissaan. Tätä tutkimusmenetelmää voidaan käyttää monissa eri tieteenaloissa ja tutkimuskysymyksissä, erityisesti silloin, kun halutaan syventyä ilmiöihin laadullisesti ja ymmärtää niiden monimutkaisuutta.²²

Valitsin laadullisen tutkimuksen, joidenkin määrällisten kysymysten lisäksi työkalukseni tutkimukseeni, koska haastemiesten ja käräjäsihteerien suhtautumisesta haastemiestyön digitalisaatioon ei löytynyt empiirisesti tutkittua tietoa tai teoriaa. Laadullisen tutkimuksen avulla on tarkoitus saada käsitys tuntemattomasta ilmiöstä. Työssä on tarkoitus saada ymmärrys tuntemattomasta ilmiöstä tutkimusyksikön avulla, joka koostuu kaikista kyselyyn vastanneista haastemiehistä ja käräjäsihteereistä. Tutkimuksessa tärkeintä on saada vastanneiden mielipiteet ja suhtautuminen digitalisaatioon avattua.

Opinnäytetyön päämääränä on tarkastella kyselyn avulla työntekijöiden suhtautumista tuomioistuinlaitoksen tiedoksiantotyön digitalisaatioon. Työn empiirinen osuus perustuu pääasiallisesti kyselyistä saatuihin tuloksiin. Tässä tutkimuksessa keskeisintä on, että tutkijalla on kyky muotoilla kysymykset oikein ja syvä

²² Kananen 2014

kiinnostus tutkittavaa ilmiötä kohtaan. Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä soveltuu erityisesti tilanteisiin, joissa tutkittava ilmiö on vielä tuntematon tai vähän tutkittu. Se on hyvä valinta silloin, kun pyritään ymmärtämään ilmiön rakennetta, kuten tässä tutkimuksessa tehdään. Kvalitatiivinen tutkimus mahdollistaa syvällisen perehtymisen ilmiöön, sen monimutkaisuuteen ja kontekstiin, mikä voi tuoda esiin uusia näkökulmia ja ymmärrystä tutkimuskohteesta. Tässä menetelmässä tutkijan kyky muotoilla oikeita kysymyksiä ja hänen kiinnostuksensa aiheeseen ovat avainasemassa tulosten laadun ja merkityksellisyyden kannalta.²³ Todelliseen reaali maailmaan sijoittuvassa tutkimuksessa joutuukin usein turvautumaan myös määrällisiin kysymyksiin²⁴ havainnollistaessa ilmiön luonnetta kuten kuinka usein kyselyyn vastanneista käyttävät näitä tutkittavia järjestelmiä ja kuinka moni heistä on käräjäsihteereitä, ja kuinka moni heistä on haastemiehiä. Määrällisen tutkimuksen päämääränä on tunnistaa aineistosta yleisiä säännönmukaisuuksia.²⁵

5.1 Vastaukset monivalintakysymyksiin

Lähetin kyselytutkimukseni 84 Pirkanmaan käräjäoikeuden kansliahenkilöstöön kuuluvalla käräjäsihteerille ja 22 haastemiehelle. Kuten edellä olevista numeroista huomaa on loogista myös, että käräjäsihteerien vastauksia on enemmän kuin haastemiesten. Vastauksia tuli yhteensä 30 kappaletta, joten kyselyn vastausprosentti on noin 28.3 %. Vastaajista 21 (70 %) oli käräjäsihteereitä ja 9 (30 %) taas haastemiehiä. Kysymykset painottuivat etenkin AIPA-järjestelmään, sillä se on laajin digitaalinen työkalu ja lähitulevaisuudessa sen on tarkoitus korvata kaikki aiemmat järjestelmät ja luoda yksi iso selkeä kokonaisuus koko tuomioistuineläitykselle. Vastaajista puolet eli 15 sanoi käyttävänsä AIPA-järjestelmää päivittäin ja noin 7 (20 %) vähintään joka viikko ja loput 8 kuukausittain tai sitä harvemmin. Suurimmalle osalle Pirkanmaan käräjäoikeuden kansliahenkilökunnasta ja haastemiehistä AIPA-järjestelmä on arjessa käytössä koko ajan. Tällöin on myös merkittävää, että se toimii asianmukaisesti ja helpottaa käyttäjän työn-

²³ Kananen 2014

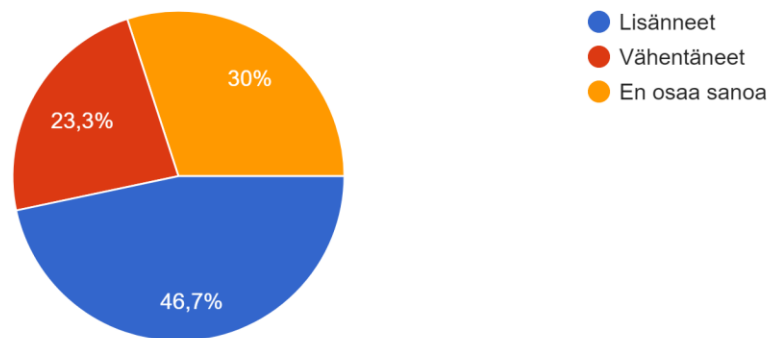
²⁴ Anttila 1998

²⁵ Vilkkä 2007

tekoa. Huolimatta tästä 14 vastanneista (46,7 %) kokee, että uudet sähköiset järjestelmät ovat lisänneet työmäärää ja vain 7 vastaajista (23,3 %) sanoo digitalisaation vähentäneen työmäärää loput 9 (30 %) ei osannut sanoa onko työmäärä vähentynyt vai lisääntynyt. Positiivista on kuitenkin, että lähestulkoon kaikki vastanneista eli 26 sanoi uusien digitaalisten järjestelmien oppimisen olleen helppoa eikä niiden käyttöönotossa ole ollut vaikeuksia. Vain kaksi vastaajaa (6,7 %) vastasi, että uudet järjestelmät ovat olleet hankalia omaksua ja kaksi vastaajaa jätti vastaamatta. Kysymykseen onko AIPA-järjestelmä helpottanut sähköisen yhteistyön tekemistä muiden viranomaisten kanssa? Suurin osa vastauksista oli joko, että ei ole helpottanut 12 vastausta (40 %) tai ei osaa sanoa 12 vastausta (40 %), vain 6 vastaajaa (20 %) koki, että etenkin AIPA-järjestelmä on selkeyttänyt ja helpottanut yhteistyötä muiden viranomaisten kuten poliisin kanssa työskentelyä. Vaikka suurin osa vastaajista näyttää suhtautuvan myönteisesti uusiin järjestelmiin, on huomionarvoista, että osa kokee työmäärän lisääntyneen.

2. Ovatko uudet sähköiset järjestelmät lisänneet vai vähentäneet työmäärääsi?

30 vastausta

Kuvio 1 Kokemukset sähköisten järjestelmien vaikutuksesta työmäärään.

5.2 Vastaukset mielipidekysymyksiin

Digitalisaation tuomiin uusiin työkaluihin ja etenkin AIPA-järjestelmään liittyvissä kysymyksissä vastaukset jakaantuivat melko tasaisesti eri mieltä oleviin ja samaa mieltä oleviin. Väitteessä onko rikosasian Sakari-järjestelmän ja riita-asioiden Tuomas-järjestelmän korvaaminen kokonaan AIPA-järjestelmällä positiivinen asia 11 vastaajista oli eri mieltä ja 9 vastaajan mielestä se olisi positiivista loput 10 vastaajista eivät olleet samaa eikä eri mieltä. Vastausten perusteella on selvää, että mielipiteet järjestelmän suhteet jakautuvat. Vastaajista suurin osa

(11/30 eli noin 36.7 %) on eri mieltä väitteen kanssa, mikä tarkoittaa, että he eivät näe Sakari ja Tuomas järjestelmien korvaamista positiivisena asiana. Toisaalta 9/30 (30 %) vastaajista pitää muutosta positiivisena, mikä viittaa siihen, että osa näkee yhden yhtenäisen järjestelmän tuovan etuja verrattuna kahteen erilliseen järjestelmään. Loput vastaajista (10/30 eli 33.3 %) ovat neutraaleja, eli he eivät ole varmoja muutoksen vaikutuksista tai he eivät ole kokeneet suurta vaikutusta järjestelmän käyttöönoton myötä. Vastaajien mielipiteet jakautuvat AIPA-järjestelmän suhteen, eikä selkeää konsensusta siitä, onko muutos positiivinen vai ei, näytä olevan. Vaikka enemmistö vastaajista (eri mieltä + neutraalit) ei näe muutosta selkeästi positiivisena, on silti merkittävä osuus (30 %) vastaajista, jotka pitävät muutosta positiivisena. Tämä osoittaa, että AIPA-järjestelmän käyttöönotto on monimutkainen kysymys, ja eri käyttäjäryhmät saattavat kokea sen eri tavoin.

Seuraavan väitteen AIPA tuotiin käräjäoikeuksille tehostamishankkeena, mutta todellisuudessa se on vaikeuttanut työskentelyä ja vienyt työaika. Vastaukset myös tukevat ajatusta, että AIPA-järjestelmä nykyisenkaltaisena todellisuudessa vähentää työntekijöiden tehokkuutta. Suurin osa vastaajista (60 %) on samaa mieltä väitteen kanssa, mikä viittaa siihen, että heidän kokemuksensa mukaan AIPA-järjestelmän on todellisuudessa vaikeuttanut heidän työskentelyään ja vienyt heiltä työaika, vaikka sen tarkoituksena olisi tehostaa toimintaa. Vain pieni osa (2/30 eli noin 6.7 %) vastaajista oli eri mieltä väitteen kanssa. Tämä viittaa siihen, että vain harvat kokevat AIPA-järjestelmän paranteen työskentelyolosuhteita tai tehostaneen heidän työtään käräjäoikeudessa. Loput vastaajista, eli kolmasosa (10/30 eli 33.3 %), olivat neutraaleja eli eivät olleet samaa eikä eri mieltä. Tämä saattaa viitata siihen, että he eivät ole kokeneet suurta muutosta järjestelmän käyttöönoton myötä tai he eivät ole varmoja sen vaikutuksista. Johtopäätöksenä voi sanoa, että tulokset tukevat ajatusta, että AIPA-järjestelmä nykyisenkaltaisena saattaa vähentää työntekijöiden tehokkuutta.

Seuraavat kysymykset olivat avoimia, joissa vastaajat saivat vapaavalintaisesti tuoda esille omia mielipiteitään. Ensimmäinen kysymys liittyy kokemuksiin ja palautteisiin, joita on saatu työskenneltäessä sidosryhmien (kuten asianajajien) kanssa ja erityisesti heidän suhtautumiseensa sähköisen materiaalin ja viestijärjestelmän (tässä tapauksessa AIPA:n) käyttöön. Pääasiassa vastaukset olivat

positiivisia joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Esimerkkinä asiamiehet ovat antaneet palautetta, jossa kritisoivat AIPA:sta lähetettyjen viestien identifioitavuutta. Diaarinumero puuttuu aihekentästä, joka hankaloittaa viestien järjestelmällistä käsittelyä ja löydettävyyttä. Positiivisia asioita, joita tuli esiin vastauksissa olivat sujuvoittanut työskentely etenkin aineiston toimittamisen helppous, nopeutunut asiointi ja yleisesti ottaen myönteinen suhtautuminen sähköiseen asioimiseen. Ajoittain haasteita saada asiakirjoja oikeissa muodoissa, mutta pääosin toimintamalli ei aiheuta ongelmia. Vastauksista tuli ilmi myös, ettei muutosta uusien sähköisten järjestelmien myötä ole välttämättä koettu suureksi sillä asiat hoidettiin jo ennenkin pääosin sähköisesti (esim. sähköpostilla). Osalle vastaajista sähköiset järjestelmät ovat tuoneet tehoa ja nopeutta, positiivisesti vaikuttaen työskentelyyn. Jotkut ovat kohdanneet teknisiä ongelmia, esim. dokumenttien muotoihin ja viestien tunnistettavuuteen liittyen. Osalle sähköinen työskentely on ollut arkipäivää jo ennen uusia järjestelmiä, eivätkä he näe suurta muutosta.

Seuraavaksi analysoin vastauksia liittyen sähköisten järjestelmien, erityisesti AIPA-järjestelmän, käyttöönottoon ja siihen liittyviin ongelmiin. Vastaukset sisältävät erilaisia kokemuksia ja näkökulmia, jotka heijastavat monenlaisia haasteita. Luotettavuuden ja käytettävyyden ongelmat: Asiakirjalähetys ei ole luotettava, käyttökatkot estävät työn ja jotkin toiminnallisuudet ovat puutteellisia tai kankeita. Järjestelmän joustavuuden ja tehokkuuden puute: järjestelmä koetaan kankeaksi ja työlääksi. Verkkoyhteyksien ja teknisen tuen ongelmat: verkkoyhteyksien epävarmuus ja teknisen tuen hitaus ja riittämättömyys. Sekä jatkuvat tekniset ongelmat: järjestelmässä esiintyy jatkuvasti uusia ongelmia ja vikoja päivityksistä huolimatta. Vastauksien yleisenä teemana esiin tuli AIPA:n toimimattomuus, hitaus ja virheherkkyys. Järjestelmä on toisinaan täysin toimimaton. Parannuskohteiksi vastaajat esittävät käyttäjälähtöisen suunnittelun lisäämistä. Loppukäyttäjien tarpeet ja työkulut eivät ole määrittelyvaiheessa riittävästi huomioitu, mikä heijastuu lopputuotteen käytettävyyteen ja toiminnallisuuteen. Sekä dokumenttien hallintaa ja muokkaamiseen tarvittaisiin selkeitä parannuksia. Asiakirjojen muokkaaminen on hankalaa, ja uusien versioiden lisääminen järjestelmään voi olla työlästä.

Seuraavia teemoja voidaan pitää keskeisinä ongelmina sähköisten järjestelmien, kuten AIPA:n, käyttöönotossa vastausten perusteella: Luotettavuus: Käyttökatkot

ja epäluotettava tiedonsiirto heikentävät järjestelmän uskottavuutta ja työtehoa. Käyttäjäystävällisyys: Käyttäjien tarpeet ja työkulut eivät ole tulleet riittävästi huomioon otetuksi järjestelmän suunnittelussa ja toteutuksessa, jolloin järjestelmä voi tuntua kankealta ja vaikeakäyttöiseltä. Stabiilisuus: Verkko-yhteyden epävakaus, ohjelmistovirheet ja hitaus luovat turhautumista ja estävät tehokkaan työskentelyn. Kehitys ja Tuki: Järjestelmän kehitys ja tekninen tuki koetaan hitaaksi ja epävarmaksi, mikä vaikeuttaa ongelmien ratkaisua ja järjestelmän hyödyntämistä. Toiminnallisuus: Tiedot keskeiset toiminnallisuudet, kuten dokumenttien muokkaus ja tiettyjen tietojen kirjaaminen, ovat puutteellisia tai työläisiä.

Jatkotoimenpiteinä voisi olla järjestelmän kehittäjien ja loppukäyttäjien tiiviimpi vuoropuhelu sekä toimivien palautekanavien luominen ja hyödyntäminen. Olenaisista olisi myös priorisoida kehitystoimenpiteet käyttäjäkokemusten ja -tarpeiden mukaan ja kommunikoida aktiivisesti muutoksista ja päivityksistä käyttäjille. Näin voitaisiin paremmin vastata todellisiin käyttäjäkokemuksiin ja -tarpeisiin sekä parantaa sähköisten järjestelmien käyttökokemusta ja tehokkuutta.

Viimeisenä kyselytutkimuksessani pääsivät vastaajat vapaasti kirjoittamaan omia mielipiteitään yleisesti sähköistymisestä esimerkiksi positiivisista ja negatiivisista kokemuksista ja mitä osa-alueita voitaisiin vielä kehittää ja miten. Vastausten perusteella sähköistämiseen ja sähköisten järjestelmien käyttöönottoon liittyy positiivisia, että negatiivisia kokemuksia ja näkemyksiä. Positiivisia näkökulmia ja kokemuksia ovat vähentynyt paperin käyttö ja arkistointi. Sähköistäminen vähentää paperin käyttöä ja helpottaa arkistointia, vähentäen fyysisen tilan tarvetta. Paperittomuus nähdään myös positiivisena asiana tietojen säilyvyyden ja helpomman siirrettävyyden kannalta. Sähköistäminen mahdollistaa etätyöskentelyn ja etäpöytä-laverien järjestämisen, mikä voi tehostaa työskentelyä ja tuoda joustavuutta. Joidenkin vastausten perusteella on myös koettu, että sähköiset järjestelmät jo nykytilassa parhaimmillaan sujuvoittavat ja tehostavat työntekoa. Useissa vastauksista nähtiin myös sähköistymisen tulevaisuus todella positiivisessa valossa, etenkin vahvan tunnistautumisen yleistyessä sähköisten järjestelmien käyttö tulee helpottumaan huomattavasti. Myös sähköisten esitutkimusmateriaalien kanssa toimiminen mainittiin muutamissa vastauksissa ja etenkin erityisen suurissa jutuissa, joissa esitutkimusmateriaalia saattaa olla tuhansia sivuja, on todella paljon sujuvampaa sähköisen version kanssa työskentely kuin paperiversion.

AIPA-järjestelmää pidettiin vastauksissa myös helppokäyttöisenä, kunhan sen erikoisuudet on opittu. Järjestelmää kehuttiin myös hyväksi ja selkeäksi, silloin kun se toimii normaalisti.

Negatiivisiin näkökulmiin ja kokemuksiin liittyy edelleen järjestelmien toimimattomuus ja käyttöongelmat. Monet vastauksista tuovat esille ongelmia järjestelmien toimivuudessa ja käyttäjäkokemuksessa. Esimerkiksi AIPA-järjestelmään liittyvät kommentit ovat usein kriittisiä. Osa vastaajista myös ilmaisivat huolensa liittyen tietoturvaan, tietojen säilyvyyteen ja järjestelmien vakauden varmuuteen. Osassa vastauksista ilmenee myös selvää muutosvastarintaa sekä huolta siitä, että sähköisten järjestelmien käyttöönotto ei ole aina sujuvaa ja siinä voi olla paljon haasteita. Käyttäjänäkökulman puuttuminen ilmeni myös kyselyvastauksista. Jotkut vastaajista ovat huolissaan siitä, ettei käyttäjänäkökulmaa ole otettu riittävästi huomioon järjestelmien suunnittelussa ja kehittämisessä. Kehittämiskohteiksi vastauksissa tuli esiin etenkin käyttäjälähtöisen suunnittelun ja palautteen lisääminen, vastaajat toivovat, että järjestelmissä otettaisiin enemmän huomioon käyttäjien tarpeet ja palaute. Käyttäjille tulisi tarjota myös kunnollista koulutusta ja tukea järjestelmien käyttöön, sekä mahdollisuus antaa palautetta ja raportoida ongelmista. Vastaajat näkivät myös, että lainsäädännön tulisi kehittyä paremmin tukemaan sähköisten työskentelytapojen käyttöönottoa ja laajentamista.

Yhteenvetona vastauksista voi pitää sitä, että sähköistäminen nähdään pääosin myönteisenä asiana, mutta käytännön toteutuksessa ja järjestelmien toimivuudessa on selkeästi parannettavaa. Käyttäjien kokemukset ja näkemykset tulisi huomioida paremmin suunnittelussa, kehittämisessä ja käyttöönotossa. Tärkeää on myös varmistaa, että sähköisten järjestelmien käyttö on luotettavaa, turvallista ja tehokasta, ja että käyttäjät saavat riittävän tuen ja koulutuksen niiden käyttöön.

6 Yhteenveto ja johtopäätökset

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli avata haastemiestyöhön ja syyttäjälaitokseen kohdistuvaa digitalisaatiota ja kerätä mielipiteitä ja kokemuksia siihen työhön osallistuvilta henkilöiltä. Samanlaisia opinnäytetöitä on jonkin verran ollut mutta niistä yksikään ei kohdistunut suoranaisesti juuri haastemiestyön sähköistymiseen. Lähetin kyselytutkimukseni sähköpostitse 106 Pirkanmaan käräjäoikeuden kansliahenkilöstöön kuuluvalle työntekijälle. Vastauksia tuli lopulta 30 kappaletta, joten kyselyn vastausprosentti oli noin 28.3 %. Vastaajista 21 työskenteli käräjäsihteereinä ja loput 9 haastemiehinä. Opinnäytetyöni tarjoaa laajan ymmärryksen Pirkanmaan käräjäoikeuden työntekijöiden, erityisesti haastemiesten ja käräjäsihteerien suhtautumisesta digitalisaatioon ja sähköisiin järjestelmiin verrattuna paperiseen työskentelytapaan. Työn tarkoitus on myös valaista, miten digitalisaatio vaikuttaa tiedoksiantotyöhön ja millaisia parannusehdotuksia työntekijöillä on nykyisiin järjestelmiin. Tulokset edistävät ymmärrystä digitalisaation vaikutuksista ja antavat suuntaa tuleville kehitystoimenpiteille, erityisesti oikeusministeriön AIPA-hankkeessa. Vaikka kysely keskittyy Pirkanmaan käräjäoikeuden työntekijöihin, sen tulokset tarjoavat tärkeitä oivalluksia ja oppeja, joita voidaan soveltaa laajemmin koko tuomioistuinjärjestelmässä.

Opinnäytetyöni aikana olen syventynyt huomattavasti haastemiestyön sekä syyttäjälaitoksen digitaaliseen maailmaan, mikä on kasvattanut ammattitaitoani huomattavasti. Harjoittelun aikainen työyhteisöni on ollut korvaamaton tietolähde ja tuki koko prosessin ajan - heidän panoksensa on ollut arvokasta. Kyselystä sain paljon enemmän irti kuin odotin, ja olen erittäin ylpeä siitä, miten selkeästi olen kyennyt esittämään tulokset. Jälkikäteen ajatellen olisi ollut hyvä ajoittaa kysely hieman aiemmin, koska niiden analysointiin kului paljon aikaa. Vaikka olisin halunnut lähettää kyselyn useammalle osallistujalle, erityisesti ulkopuolisille sidosryhmille, tiukka aikataulu rajoitti tätä. Kokonaisuutena olen tyytyväinen opinnäytetyöhöni ja uskon vastanneeni sille asetettuihin odotuksiin. Tutkimuksellani on selkeä merkitys, etenkin tuomioistuimen AIPA-hankkeen kannalta.

Uskon vahvasti, että digitalisaation eteneminen tuo mukanaan entistä tehokkaampia ja innovatiivisia ratkaisuja tulevaisuudessa. Oikeusministeriön AIPA-

hanke on erittäin lupaava ja edustaa merkittävää askelta kohti modernia ja digitalisoitunutta oikeusjärjestelmää. Hankkeen vahvuus piilee siinä, että se pyrkii aktiivisesti kuuntelemaan asianomaisten, kuten haastemiesten ja kärjäsihteereiden, mielipiteitä ja kokemuksia. Tämä osallistava lähestymistapa varmistaa, että käytännön työn realiteetit huomioidaan järjestelmän kehittämisessä. Kun AIPA-hankkeen pohjalla on aito halu kuunnella käyttäjiään ja ottaa heidän palautteensa huomioon, se luo vankan perustan tehokkaalle ja toimivalle digitalisaatiolle. Asianomaisten näkemykset ja kokemukset ovat arvokkaita, sillä he ovat ne, jotka käyttävät järjestelmää päivittäin ja näkevät sen mahdolliset puutteet sekä vahvuudet. Kun kehityskohteita lähestytään asianomaisten näkökulmasta ja heidän antamansa palautteen perusteella, se johtaa usein käytännöllisiin ja tehokkaisiin ratkaisuihin. Tällainen yhteistyöhenkinen ja osallistava lähestymistapa ei ainoastaan paranna järjestelmän toimivuutta, vaan myös vahvistaa luottamusta ja sitoutumista siihen. On selvää, että AIPA-hankkeen menestys perustuu yhteistyöhön ja avoimeen vuoropuheluun kaikkien sidosryhmien kanssa.

Jatkotutkimusaiheena opinnäytetyölleni voisi olla AIPA-järjestelmän kehityksen uudelleenarviointi esimerkiksi muutaman vuoden päästä, kun se on jo korvannut edelliset haastemiestyössä käytetyt järjestelmät kuten Sakarin ja Tuomaksen. Seuraava tutkimus voisi arvioida, missä määrin AIPA-järjestelmä on onnistunut korvaamaan aiemmat haastemiestyön digitaaliset järjestelmät. Selvittää, kuinka AIPA-järjestelmä on kehittynyt sen käyttöönotosta lähtien. Sekä tutkia, onko AIPA-järjestelmän käyttäjien palautetta ja kokemuksia todella kuunneltu ja onko järjestelmää kehitetty käyttäjäpalautteen perusteella. Tutkimusmenetelminä voisi käyttää esimerkiksi kyselytutkimusta AIPA-järjestelmän käyttäjille arvioimaan järjestelmän onnistumista ja sen tuomia hyötyjä verrattuna aiempiin versioihin. Sekä laadullisia haastatteluja järjestelmän kehittäjien ja pääkäyttäjien kanssa, jotta voisi saada syvällisemmän käsityksen järjestelmän kehittämisestä ja mahdollisista parannuksista. Lopuksi voisi tehdä myös dokumenttianalyysin AIPA-järjestelmän versiopäivityksistä ja virallisista palautekanavista saadakseen kuvan siitä, kuinka aktiivisesti järjestelmää on päivitetty ja kehitetty.

LÄHTEET

Advokaatti 5/2022 AIPA: Saumatonta asiointia ehkä vuonna 2024. Luettu 15.9.2023.

<https://advokaatti.fi/2022/11/22/saumatonta-asiointia-ehka-vuonna-2024/>

Anttila P. 1998 Tutkimisen taito ja tiedonhankinta.

Cygnel, S. 2016. Tuomioistuimet sähköistyvät rytinällä. Advokaatti 5/2016. Suomen Asianajaliitto, 24 -29.

Haastemieslaki 27.6.1986/505

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860505>

Hyytiäinen T. 2019 Haastemiestien kokemat ajalliset muutokset tiedoksiantoissa ja tiedoksiantojen tulevaisuus opinnäytetyö

Jungner M. 2015 Otetaan digiloikka! Elinkeinoelämän keskusliitto. Luettu 20.9.2023

https://ek.fi/wp-content/uploads/Otetaan_digiloikka_net.pdf

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176.

Kantola T. 2021 Rikosasian käsittely kärjäoikeudessa: Kärjäsihteerin opas opinnäytetyö

Nyholm, I., Stenvall, J., Airaksinen, J., Pekkola, E., Haveri, A., Af Ursin, K. & Tiihonen, S. 2016. Julkinen hallinto Suomessa. Helsinki: Tietosanoma.

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1734/17340004000>

Oikeuslaitos 2023a. Pirkanmaan kärjäoikeus. Luettu 2.10.2023

<https://oikeus.fi/karajaoikeudet/pirkanmaankarajaoikeus/fi/index.html>

Oikeuslaitos. 2023b. Pirkanmaan kärjäoikeuden työjärjestys. Julkaistu 28.7.2023. Luettu 1.9.2023

<https://oikeus.fi/karajaoikeudet/pirkanmaankarajaoikeus/fi/index/tyojarjestys.html>

Oikeuslaitos 2022 Kärjäsihteerin työssä korostuvat työtehtävien vastuullisuus ja monipuolisuus. Julkaistu 13.9.2022. Luettu 1.10.2023

<https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/tuomioistuinlaitos/tuomioistuintyonantaja/tyontekijahaastattelut/karajasihteerintyossakorostuvattyotehtavienvastuullisuusjamonipuolisuus.html>

Oikeuslaitos 2020 Sähköinen asiointi yleisissä tuomioistuimissa. Julkaistu 30.6.2020. Luettu 20.10.2023

https://oikeus.fi/material/collections/20210210161806/7O1BLhqFN/Ohje_asian-osaisille_sahkoisten_asiakirjojen_lahettamisesta_ja_nimeamisesta.pdf

Oikeuslaitos 2023 Tilastoja. Julkaistu 25.10.2023. Luettu 2.10.2023

<https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/tuomioistuinlaitos/tilastoja.html>

Oikeusministeriö asettamispäätös15/31/2010 syyttäjälaitoksen ja yleisten tuomioistuinten asian- ja dokumenttihakinnon kehittämishanke. Julkaistu 16.2.2010. Luettu 15.9.2023

https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/54a022cf-40bd-489c-be53-f40beba5e5ba/59517a02-e193-4c9e-8ca4-fac72f2aa763/ASETTAMISPAA-TOS_20110315030003.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:2. Digitalisaatio työllistymisen ja osallistumisen tukena. Julkaistu 23.1.2023. Luettu 25.10.2023

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164570/STM_2023_2_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2016:5 Digitalisaatio terveyden ja hyvinvoinnin tukena (digitalisaatiolinjaukset 2025). Luettu 25.10.2023

<https://verkkojulkaisut.valtioneuvosto.fi/stm/zine/2/toc>

Syyttäjälaitos a. Akkusaattori Syyttäjäsihteeri Reetta Päivänen siirtyi AIPA-hankkeeseen. Julkaistu 2020. Luettu 1.11.2023.

https://syyttajalaitos.fi/akkusastoorit?p_p_id=com_liferay_blogs_web_portlet_BlogsPortlet&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_r_p_categoryId=13407256

Tuomioistuinvirasto 2023 AIPA-hanke. Julkaistu 9.10.2023. Luettu 20.10.2023

<https://tuomioistuinvirasto.fi/fi/index/tuomioistuinvirasto/tehtavat/hankkeet/aipa-hanke.html>

Valtiovarainministeriö. N.d.b. Vastuualueet, julkisen hallinnon ICT, digitaalisaa- tio. Luettu 18.10.2023 <https://vm.fi/digitalisaatio>

Vilka H. 2017 Tutki ja mittaa Määrällisen tutkimuksen perusteet

Parviainen, P., Kääriäinen, J., Honkatukia, J. & Federley, M. 2017. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 3/2017. Julkishallinnon digita- lisaatio – tuottavuus ja hyötyjen mittaaminen. Tallennettu 30.9.2023

LIITTEET

Liite 1. Kyselytutkimuksen kysymykset

1. Työskenteletkö haastemiehenä vai kärjäsihteerinä?
2. Kuinka usein käytät AIPA-järjestelmää työssäsi?
3. Ovatko uudet sähköiset järjestelmät lisänneet vai vähentäneet työmäärääsi?
4. Onko uusien järjestelmien oppiminen ollut vaikeaa?
5. Onko AIPA-järjestelmä helpottanut sähköisen yhteistyön tekemistä muiden viranomaisten kanssa?
6. Rikosasian Sakari-järjestelmän ja riita-asioiden Tuomas-järjestelmän korvaaminen kokonaan AIPA-järjestelmällä on positiivinen asia.
7. AIPA tuotiin kärjäoikeuksille tehostamishankkeena, mutta todellisuudessa se on vaikeuttanut työskentelyä ja vienyt työaika.
8. Jos teillä on kokemusta sidosryhmien kanssa työskentelystä, miten sidosryhmät (esim. asianajajat) ovat suhtautuneet sähköisen materiaalin käyttöön?
9. Millaisia ongelmia olette kohdanneet sähköisten järjestelmien käyttöönotossa?
10. Mitä mieltä olette yleisesti sähköistämisestä? (Esim. positiiviset ja/tai negatiiviset kokemukset, voitaisiinko jotakin osa-aluetta vielä kehittää)
11. Muuta lisättävää tai ajatuksia aiheeseen liittyen. Vapaa sana